

Vilém KNOLL, *Páni z Velhartic. Měli duši zvláštní – trochu drsná zdála se...*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2015 (= Šlechtické rody Čech, Moravy a Slezska 13)

571 s., ISBN 978-80-7422-327-3

Není velkým překvapením, že je kniha uvozena známým citátem z Nerudových *Balad a románů*. Díky tomuto i dalším literárním dílům, filmu či značce vína zakotvil v historickém povědomí Bušek z Velhartic, byť toto jméno ve skutečnosti nosili dva členové rodu. Vylíčení osudů jejich rodové větve tvoří hlavní těžiště knihy, hodně pozornosti je však věnováno i dalším liniím, zejména té, jež se psala po hradě Nový Hernštejn.

Knihu vedle výčtu literárních a filmových děl, ve kterých se lze s pány z Velhartic setkat, otevírá výklad o rodových počátcích. Knoll se kriticky vyrovnává s dosavadními hypotézami; za předky Velhartických považuje pány z Boru, což odůvodňuje totožným klenotem obou rodů (erbovní znamení pánů z Boru doloženo není). Přesnou návaznost obou větví ale zjistit nelze a autor mimo rodokmen nepředkládá ani hypotetické řešení. Další možné argumenty, proč lze oba rody ztotožnit (majetkové souvislosti, shodná jména), je čtenář nucen domyslet si z dalšího líčení. U ostatních rodových větví často také nelze určit jejich vzájemný vztah, naznačují ho však pečeti i svědectví některých pramenů.

Po třetí kapitole věnované pánům z Boru následují dva oddíly pojednávající o osudech pánů z Velhartic na Velharticích. Kromě obvyklých zmínek o majetkových transakcích zde autor využívá bohaté doklady o působnosti obou Bušků na dvoře Karla IV., analyzuje podstatu funkce Buška II. jako mistra královské komory a správce Nových Čech i jeho roli při organizaci Karlových korunovačních cest do Říma. Čtvrtá kapitola se zabývá osudy Buškových sourozenců, v jejím závěru je pak podáno zhodnocení vývoje velhartického panství ve 14. a 15. století.

Následně výklad přechází k hernštejnské větvi rodu. Autor sleduje osudy jejího zakladatele Jana I. z Velhartic, který působil podobně jako Bušek II. ve službách Karla IV. a neznámo jak získal hrad Nový Hernštejn, dále líčí kariéru jeho potomků během husitských válek, kdy byli spojenci Kolo-vratů, i během následných konfliktů na českobavovské hranici. Boje s Bavorsy se rodu staly osudnými, neboť Hernštejn byl dobyt, Jan IV. zajat, později musel hrad prodat a rod zchudl. Knoll se poměrně úspěšně pokusil sledovat osudy dalších

členů rodu, ať již pokleslých na úroveň měšťanů, či těch, kteří se udrželi v řadách šlechty a zasedali na zemském soudě. Vystopoval dokonce členy rodu, kteří se v 17. století uplatnili ve vojenské službě v Bavorsku. Stav pramenné základny neumožnil vylíčit rodovou posloupnost v první polovině 16. století bez mezer. Také výklad novověkých dějin rodu je oproti starším dějinám stručnější, bez udání širších dobových souvislostí, např. případných klientských vazeb členů rodu. To samé platí pro problematiku členů rodu žijících v 17. století v Bavorsku, jejíž podrobné sledování ale ani nebylo autorovým cílem a z praktických důvodů ji ponechal dalším badatelům.

Předposlední, šestá kapitola se zabývá třemi dalšími větvemi rodu – letovskou (zavlekovskou), lomeckou, Šlechty z Velhartic a několika dalšími jednotlivci erbu koruny, které nelze přesně zařadit. Největší pozornost autor věnuje Svojšovi z Nalžov, na jehož panství došlo na počátku dvacátých let 16. století k objevu stříbrné rudy. Poslední, sedmá kapitola představuje exkurz o heraldice pánů z Velhartic.

Knihu byla sepsána s využitím velké pramenné základny a poznatků mnoha oborů historických věd. Nechybí zde tradiční popisy kostelů, hradů a měst, které založili, představovali a vlastnili příslušníci zkoumaných rodů, a to s uvedením rozsáhlého souboru literatury, ale také popisy dalších lokalit spjatých s působností členů rodu (palác purkrabího pražského na Pražském hradě, falcké hrady, hrad ve Straubingu). Vzhledem k tomu, že se na statcích pánů z Boru a z Velhartic hojně rýžovalo zlato a později i těžilo stříbro, je značná pozornost věnována problematice rýžování a hornictví, a to vzhledem k autorovu školení i z právního hlediska. Opomenuta nezůstala ani problematika starých cest.

Na rozdíl od jiných svazků řady jsou zde podrobně sledovány zmínky o členkách rodu, a někdy i jejich dětí. Svou bezpečnou orientaci v právních dějinách autor využívá i při líčení jednotlivých majetkových transakcí a právních sporů či při analýze příčin války o velhartické dědictví. Kladem práce je i podrobná analýza zahraničních pramenů, ať již italských, pojednávajících o císařských korunovačních cestách Karla IV., včetně vyobrazení Buška II. z Velhartic, či novověkých bavorských.

STANISLAV VOHRYZEK